

Renata Śliwka, *Kobiety Warmii i Mazur o swojej tożsamości. Trudna przeszłość, a codzienność*, Wyższa Szkoła Informatyki i Ekonomii Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Olsztyn 2008, ss. 154.

Współczesny człowiek kształtuje swoją tożsamość w procesie odkrywania, autorefleksji i wyboru. Na ukształtowanie tożsamości jednostki wpływają: rodzina, system religijny, intelektualny, tradycja, tolerancja, osobista godność, honor, obrzędy, styl życia. Człowiek często musi dokonać wyboru idei, norm, wartości i kultury, kształtując swoją tożsamość. Wspólnota, w której żyje, oferuje mu szerokie spektrum postaw, przekonań i celów, które stają się dla niego przedmiotem refleksji, oceny i wyboru. Narodowe uniwersum odnosi się często do pojęcia domu, miejsca zakorzenienia, z którego wyruszamy w świat. Daje ono poczucie bezpieczeństwa i świadomości wspólnoty z grupą ludzi, która w podobny sposób identyfikuje się ze swoistym światem znaków – symboli i wyobrażeń.

Przez prawie sześć stuleci zawsze część społeczności Warmii i Mazur stanowiła mniejszość narodową, był to teren pogranicza oraz licznych akcji kolonizacyjnych. Tu mówiono w kilku językach, sąsiedzi byli różnych narodowości, wyznawali różne religie. Ta różnorodność nie była sprawą konfliktową, lecz po prostu codziennością i nie ograniczała poglądów i osobowości jednostek, raczej poszerzała horyzonty.

Rozchwianie świadomości narodowej trwa na tych ziemiach od drugiej połowy XIX wieku. Od czasów kulturkampfu, potem plebiscytu, II wojny światowej ludność autochtoniczna, miejscowa, ciągle musiała

się deklarować, nie mając upragnionej odrębności. Niejednokrotnie granica uświadamianej odrębności przebiegała wewnątrz rodzin, różnicując postawy jej członków. Wielokrotnie wielką rolę w podtrzymywaniu kultury, kształtowaniu tożsamości odgrywały kobiety.

Recenzowana książka jest poszerzoną i poprawioną wersją pracy magisterskiej, powstałej na Wydziale Socjologii i Pedagogiki WSiE TWP w Olszynie. Autorka od wielu lat interesuje się głównie takimi socjologicznymi zagadnieniami, jak: socjologia narodu, kobiet, organizacji, religii. Od dłuższego czasu bada działalność i aktywność mniejszości niemieckiej na Warmii i Mazurach.

W książce została podjęta próba stworzenia socjologicznego obrazu grupy społecznej rodowitych mieszkank regionu, w tym poznanie i opis różnorodnej działalności kobiet w ramach stowarzyszeń mniejszości niemieckiej oraz socjologiczne wyjaśnienie czynników motywujących kobiety do działania. W opracowaniu ukazano problem kształtowania regionalnej tożsamości, świat wartości, charakterystyczne cechy osobowości i motywy działania kobiet w regionie Warmii i Mazur. Przedstawiono rolę kobiet w społeczności regionu.

Książka składa się z trzech rozdziałów, wstępu oraz zakończenia. W rozdziale pierwszym został zaprezentowany przegląd pojęć, stosowanych głównie w literaturze socjologicznej, takich jak: mniejszość narodowa, naród, tożsamość, pogranicze i kultura. Ponadto została ukazana oraz objaśniona różnorodność tożsamości na Warmii i Mazurach oraz rola kobiet w podtrzymywaniu kultury regionu.

W następnym rozdziale autorka przedstawia metodologię badań – zastosowane procedury badawcze. W celu zdiagnozowania sposobów wyrażania poglądów na współczesność oraz podtrzymywanych tradycji, obyczajów, tożsamości narodowej, preferowanej przez badane kobiety zastosowano obserwację uczestniczącą, wywiad swobodny i narracyjny oraz ankietę. Posłużono się także analizą treści wywiadów. Podstawowymi kryteriami doboru rozmówców i wywiadów była płeć (kobiety), miejsce zamieszkania (teren Warmii i Mazur), związek z kulturą mniejszości niemieckiej. Badania realizowano w kilku miejscach na terenie Warmii i Mazur. Celem pełniejszego zrozumienia przeprowadzonych analiz badawczych, niezbędne było przedstawienie poglądów

badanych kobiet, ujętych w ich własnym języku, często w gwarze warمیńskiej. Analizy przeprowadzonych rozmów, dialogów i wywiadów zostały zaprezentowane na tle przeglądu dotychczasowego stanu wiedzy w obrębie tej problematyki i polskich badań sondażowych.

W trzecim rozdziale zostały zaprezentowane wypowiedzi kobiet dotyczące tożsamości narodowej, tradycji i obyczajów. Zostały także omówione formy wspólnych spotkań badanych kobiet oraz motywy ich aktywności w regionie.

Gdy w latach dziewięćdziesiątych XX wieku w Polsce pojawiły się możliwości swobodnego zrzeszania się m.in. mniejszości narodowych i etnicznych, powstało wiele ich organizacji, w tym również mniejszości niemieckiej. W niemieckich organizacjach działają w przeważającej części kobiety – często już w podeszłym wieku. One, bardziej niż mężczyźni, są aktywne, pracowite, wykazują inicjatywę i wytrwałość w codziennych działaniach, realizują kulturową misję współczesnej wspólnoty. Kobiety dbają o więź społeczną, są społecznie aktywne i zrzeszają się, aby organizować spotkania, kultywować dawną tradycję, mowę i obrzędy, wymieniać wiedzę o historii regionu, śpiewać, popularyzować kulturę i sztukę.

Książka ukazuje, iż kobiety najsilniej popularyzują tradycje, kontynuują jej osiągnięcia. Wskazują one najczęściej rodzinę jako najwyższą wartość. Kobiety przekazywały i przekazują kulturę w szerokim znaczeniu, w tym też wzory zrzeszania się, jednoczenia, współżycia społecznego, wspólne idee, kulturę, język, zwyczaje. W dyskursie publicznym nadal jest widoczna silna tradycja myślenia o rodzinie w kategoriach ostoji narodowej tożsamości, tradycji i religii.

Na podstawie przeprowadzonych badań autorka dowodzi, że kobiety chcą się spełniać nie tylko w gronie rodziny i w pracy zawodowej. Chcą wyjść z domu, być aktywne, uznawane i doceniane. Chcą aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym lokalnego środowiska. Spotkania w stowarzyszeniu traktują nieraz jako zasłużoną rozrywkę. Kobiety ze środowiska mniejszości niemieckiej cechuje wyjątkowa pracowitość i wytrwałość, aktywnie działają na rzecz swojej społeczności lokalnej. Upiększają i wzbogacają nie tylko swoje najbliższe otoczenie, ale także swoje wsie, miasta i cały region.

Zwłaszcza starsze kobiety mają świadomość odrębnej specyficznej tożsamości regionalnej. Jedna z kobiet w przytoczonych wywiadach stwierdziła: „Postrzegają nas jako obcych – i tutaj i tam w Niemczech”. One są „tutejsze”, autochtonki, miejscowe; na terenie Warmii i Mazur współlistniają z wszystkimi obywatelami.

W omawianej pracy, na podstawie przeprowadzonych badań, autorka stwierdza, że w wielu przypadkach występuje zjawisko asymilacji i przenikania się tradycji. Kobiety akceptują swoją dwukulturowość lub raczej – wielokulturowość. Akceptacja ta wyraża się w stopniowym wprowadzaniu nowych obyczajów, powszechnym uznawaniu języka polskiego za język „domowy”. Zdają sobie sprawę, iż ich wielokulturowość nie jest wadą, którą należy ukrywać, lecz zaletą i powodem do dumy. Swoją rolę pojmują jako dbanie o to, aby następne pokolenia nie zapomniały o tym, jakie są ich korzenie oraz jaka historia była ich udziałem.

Autorka zwraca uwagę na stosowanie pojęcia „Wschodnioprusak”. Osoby, z terenów Warmii i Mazur, które znalazły się na stałe w Niemczech, określa się jako „Wschodnioprusak”. Natomiast osoby, które żyją na terenie województwa warmińsko-mazurskiego określają się przede wszystkim jako Warmiak czy Mazur, nigdy jako „Wschodnioprusak” – określenie to jest jakby niestosowne – jak to pisze autorka.

Recenzowana książka zasługuje na uwagę, ponieważ jest ciekawa, oryginalna i wartościowa, wnosi istotny wkład do literatury przedmiotu, poświęconej rzadko podejmowanej problematyce identyfikacji narodowej rodzimej ludności Warmii i Mazur, a także roli kobiet w podtrzymywaniu kultury i kształtowaniu tożsamości. Jest warta uwagi czytelników interesujących się nie tylko stosunkami narodowymi i etnicznymi w Polsce, rolą kobiet w kreowaniu życia społecznego, ale także przeszłością i teraźniejszością omawianego regionu.

Paweł Popieliński